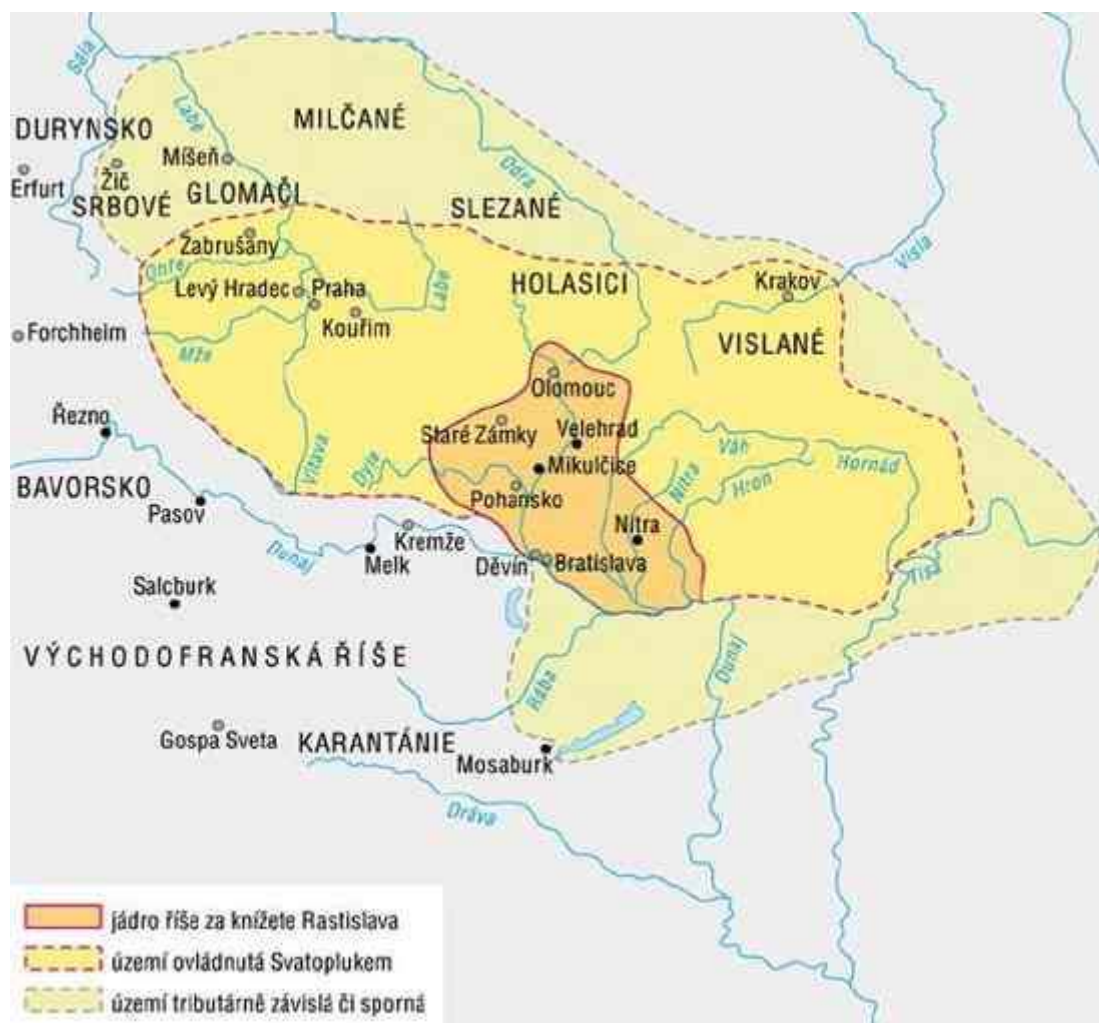

Staroslověnština (9. století - 11. století)

Naše země v 9. století:

První dynastie počíná **moravským knížetem Mojmir I.** – přijal zřejmě křesťanství a udržoval mírové vztahy s Franckou říší. V roce 836 vyhnal moravský kníže **Mojmír (I.)** nitranského knížete **Pribinu** a připojením jeho panství ke Staré Moravě tak položil základy **Velké Moravy**, resp. knížectví či království Moravanů, jak o tomto státním útvaru hovoří všechny soudobé písemné prameny. Postupně se z něj vytvořil důležitý státní subjekt, mocný činitel v dějinách Evropy 2. poloviny 9. století (viz také mapa - územní vývoj Velké Moravy http://www.moraviamagna.cz/mapky/m_uzemvm.htm). (Pozn. Historickou studii o Velké Moravě naleznete zde: http://www.moraviamagna.cz/historie/h_vm_v_z.htm)

Oblasti v těsném sousedství Východofrancké říše osídlené Slovany navštěvovaly církevní misie již od poloviny 9. století. Většinou přicházeli z Bavorska a místní slovanská aristokracie se k náboženství, které šířili, často přikláněla, prostý lid však většinou stále uctíval pohanské

bohy. Přesto zde však existoval logický strach z expanze Franků. Strach, že se stanou na církevní organizaci závislí. Často hájila Velká Morava svoji existenci proti rozpínavosti Bavorů a Franků a kníže Rostislav, nástupce Mojžíra, se dostával do konfliktů se západním klérem. **Rostislav** vládl Velké Moravě jako křesťanský panovník s podporou východofranckého krále Ludvíka II. Němce. Avšak Rostislavova vzrůstající moc brzy začala být nepohodlná a Velká Morava byla vtažena do konfliktu s Východofranckou říší. Roku 860 se kníže Rostislav rozhodl hledat podporu pro posílení státu a křesťanské víry u římského papeže. Zde ovšem neuspěl, proto se o tři roky později obrátil s žádostí o pomoc ke dvoru byzantského císaře **Michala III.**, který představoval světskou hlavu státu, a patriarchovi Fótiovi, duchovní hlavě východních křesťanů. Rostislav svou žádost zdůvodnil potřebou výkladu víry ve srozumitelné řeči. Spoléhal na to, že tímto způsobem bude schopen vytvořit samostatnou církevní organizaci nezávislou na Východofrancké říši. (Z listu Rostislavova byzantskému císaři: http://www.moraviamagna.cz/dokumenty/d_robzyzc.htm). Byzantský císař se rozhodl vyslat na Velkou Moravu soluňské bratry Konstantina a Metoděje (odpověď císaře Michala III.: http://www.moraviamagna.cz/dokumenty/d_byzycis.htm).

Cyryl a Metoděj

Konstantin a Metoděj byli rodní bratři a pocházeli z řeckého města Soluně (Thessaloniké), kde byl jejich otec (v pol. 9. století) vysokým hodnostářem byzantského císařství. Metoděj se věnoval původně úřednickému povolání, ale náhle se zřekl úspěšné kariéry a stal se prostým mnichem. Konstantin si zvolil duchovní stav hned po skončení studií a byl vysvěcen na kněze. Z jejich výborné znalosti slovanského jazyka se soudí, že jejich matka byla slovanského původu a v nejnovější době bulharští učenci dokazují, že také otec byl zřejmě Slovan. Vzdělání nabyli oba bratři na řeckých školách.

Konstantin vynikal už od mládí bystrým duchem a zbožností. Při studiu na cařihradském císařském dvoře brzy ovládl všechnu tehdejší učenost a byl za to obdivován svými učiteli, kteří ho obdařili titulem Filosof. Naučil se řadu jazyků a byl jmenován učitelem na cařihradské vysoké škole.

Okolo roku 860 byl Konstantin spolu se svým bratrem Metodějem vyslán byzantským císařem na misijní cestu k Chazarům, kteří žili na východ od Azovského moře a řeky Don. Poté byli vysláni, opět jak misionáři, na Moravu. K tomuto úkolu se nejprve připravili. Konstantin, který se během misijních cest do Malé Asie (Krym) seznámil s abecedami jiných národů, vytvořil slovanské písmo - hlaholici (viz kapitola Slovanské písmo) - a začal překládat text evangelia (evangeliář - evangelijské čtení). Přeložil také části Písma svatého, které se čtou při bohoslužbách východního obřadu, a obřadní knihy.

Na Moravě, kam přišli v roce 863, měli velký úspěch; důvodem bylo zejména užívání lidem srozumitelného jazyka, což způsobovalo odliv lidu franckým kněžím, kteří ztráceli na Velké Moravě vliv a honosné příjmy. Obviňovali bratry zejména z nedodržení papežského nařízení o třech bohoslužebných jazycích (hebrejštině, řečtině a latině). Pro mladý slovanský stát však rozvoj vlastní kultury znamenalo vymanění se zpod kulturní a politické nadvlády říše. Spor se dostal až před papeže **Mikuláše I.**, který ho rozhodl ve prospěch Konstantina a Metoděje. Důvody pro zavedení slovanského jazyka uváděl Konstantin v Benátkách podle latinské legendy *Diffundente sole* (*Když slunce spravedlnosti rozsévalo paprsky*): „Což nepadá déšť od Boha na všechny stejně? Nebo slunce nesvítí také na všechny? Nedýcháme na vzduchu všichni stejně?“.

Než do Říma došli, **Mikuláš I.** zemřel a jeho nástupcem se stal **Hadrián II.** (867–872). Ten potřeboval pomoc byzantského císaře Basila I. (867–876) proti mohamedánům, kteří ohrožovali jižní Itálii i Řím, a schválil dílo byzantských misionářů včetně slovanské bohoslužby.

Mezitím však Konstantin těžce onemocněl, vstoupil do řeckého monastýru, v němž oba bratři i se svými učedníky za svého pobytu v Římě bydleli a přijal mnišské jméno Kyrillos (Cyril).

Na Moravu se vrací zpět Metoděj (s listem, kterým papež Hadrián II. schválil slovanskou bohoslužbu s tou jedinou výhradou, že epištola a evangelium při ní budou čteny ve dvou jazycích, napřed latinsky a pak slovansky), kde se dozvídá, že kníže Rostislav byl přičiněním svého synovce Svatopluka sesazen, zavlčen do ciziny a oslepen. Velkomoravská říše byla za Svatoplukovy vlády na samém vrcholu a mocněla. Kvetla řemesla, rozvíjel se obchod, pořádaly se ozbrojené výpady s cílem rozšířit územní rozsah. Sám Metoděj pak byl též zajat a bez ohledu na papežský list latinskými německými biskupy solnohradským, frizinským a pasovským odsouzen do žaláře, ze kterého byl propuštěn až za dva roky, na rozkaz papežského stolce. Poté pokračoval na Moravě v misijní práci, věnoval se překladu těch částí *Bible*, které ještě nebyly přeloženy. Přeložil prý bezmála celou *Bibli, církevní zákoník* a tzv. *knihy Otců (Paterik* - vyprávění o mniších). Před svou smrtí 6. 4. 885 jmenoval svým nástupcem **Gorazda**.

Staroslověnská kultura po smrti C + M

Několik měsíců po smrti Metoděje poslal papež **Štěpán V.** (885–891) Svatoplukovi list, stanovující pro slovanské kněze nepřijatelné podmínky (mimo jiné i zákaz slovanské bohoslužby pod trestem vyloučení z církve (anatéma)), na jehož základě byli Metodějovi žáci vyhnáni z Moravy. Někteří z nich odešli na Balkán, jiní se odebrali do Čech, další se uchýlili do lesních samot, kde žili jako poustevníci. Cyrilometodějská církev se udržovala v lidových vrstvách ještě dlouho jako církev lidová a národní, ale úřední církvi se stala církev latinská.

Svatoplukův záměr upevnit moravský stát tím, že se připojí k latinské církvi a dá svůj stát pod ochranu papežského stolce, se ukázal jako naprosto mylný. Po Svatoplukově smrti se připojené slovanské kmény začaly od Velké Moravy odtrhávat, za nástupce **Mojmíra II.** (894 - 906) se Velká Morava rozpadla a po r. 906 o ní chybí písemné zprávy. Těžiště celého národa se přesunulo do Čech, kde se slovanský spisovný jazyk i slovanské bohoslužby ještě nějaký čas udržovaly.

Některá česká knížata, jako **Oldřich** a **Vratislav II.**, se pokoušela cyrilometodějskou církev učinit církví oficiální, jak o tom svědčí skutečnost, že **Prokop** v r. 1032 za vlády knížete Oldřicha založil slovanský monastýr (klášter) na Sázavě, nebo snaha knížete Vratislava II. zavést v celém státě slovanskou bohoslužbu. Ale papež **Řehoř VII.** (1073–1085) se proti této snaze postavil a ze sázavského monastýru byli slovanští mniši v roce 1097, tedy 65 let po jeho založení, definitivně vyhnáni, místo nich tam byli uvedeni latinští mniši benediktinského řádu.

Po této události byly všechny slovanské knihy v českých zemích ničeny. Cyrilometodějské dědictví bylo tvrdě pronásledováno, udrželo se však u Bulharů, Srbů a Rusů, Ukrajinců a Bělorusů, tedy u slovanských pravoslavných národů.

Staroslověnština jako jazyk upadá, od 12. stol. je označována jako **církevní slovanština** (jazyk **církevněslovanský**), a stala se kulturním a vlastně spisovným jazykem v Rusku do počátku 18.st., na Balkáně do počátku 19.st. Dnešní ruská, bulharská a srbská azbuka je různě upravená cyrilice.

Význam staroslověnské misie

Období staroslověnské kultury na našem území představuje dobu národního sebevědomí, která pomohla alespoň částečně odolat odnárodnění, jemuž podlehl např. Polabští Slované, ke kterým cyrilometodějská myšlenka a s ní spjatá církevní organizace nepronikla.

Staroslověnská literatura

Staroslověnsky psané texty jsou prvními písemnými doklady o existenci slovanských jazyků. Tyto texty byly psány hlaholicí a cyrilicí. Nejstarším slovanským textem psaným latinkou jsou *Frizinské památky* (10. - 11.stol.) - jejich text je staroslověnský, přizpůsobený slovinštině.

K nejstarším památkám patří:

Proglas - předmluva k překladu evangelia, autorem je Konstantin, nejstarší dochovaná slovanská báseň, program cyrilometodějské mise. Proklamuje nutno vzdělanosti, právo na kulturu v srozumitelném jazyce - počátek demokratizace kultury. Viz také http://www.moraviamagna.cz/texty/t_progla.htm.

Nomokánon - církevní předpisy - právnícká literatura

Zákon sudnyj ljudem – občanský trestní zákoník, pro laiky.

Moravsko-panonské legendy: **Život Konstantinův**, **Život Metodějův** – životopisné skladby

Panegyriky (oslavné řeči): **Pochvala Cyrilovi**, **Pochvalné slovo na počest Cyrila a Metoděje** ad.

Velkomoravská tvorba:

nezachováno téměř nic, kromě Kyjevských listů, které představují spojující článek mezi velkomoravskou staroslověňštinou a českou redakcí staroslověňštiny

Kyjevské listy – hlaholicí psaný zlomek misálu (mešní knihy), viz ukázka:

http://www.moraviamagna.cz/texty/t_kyjevs.htm

Česká redakce staroslověňštiny:

Rukopisně je reprezentována jedinou souvislou literární památkou:

Pražské hlaholské zlomky – (11. stol.), čtyři porušené stránky psané hlaholicí, jejich obsahem jsou liturgické hymny přeložené z řečtiny.

Dalšími doklady jsou glosy: *Jagičovy (vídeňské)* vepsané do latinského rukopisu bible, *Paterovy (svatořehořské, resp. pražské)* vepsané do latinského rukopisu *Dialogů Řehoře Velikého*.

Povelkomoravské období v Čechách:

Život knížete Václava (neboli První staroslověnská legenda o sv. Václavu) – viz také http://www.moraviamagna.cz/legendy/l_1st_rl.htm.

Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu - zpracování podle latinské legendy Gumpoldovy, náročný styl, typická středověká legenda se zázraky

Legenda o sv. Ludmile ad.

(Pozn.: Ke staroslověnské literární tvorbě od 9. do 11. století naleznete více zde: http://www.moraviamagna.cz/pisemnictvi/p_tvor_9.htm)